

*Stovolos Nadiya, Sumy National Agrarian University
Associate Professor, PhD, Faculty of Economics and Management*

Organizationally-economic mechanism to ensure the development of organic production agriculture in Ukraine

Annotation: The article examines the organizational and economic mechanism to ensure the development of organic production agricultural sector of Ukraine. This publication addresses the problem of ecologically production of agricultural produce.

Keywords: organic production, greening, organizationally-economic mechanism, methods, ecological safety, agriculture, efficiency.

*Стоволос Надія, Сумський національний аграрний університет
доцент, кандидат економічних наук, факультет економіки і менеджменту*

Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку органічного виробництва АПК України

Анотація: Стаття присвячена розгляду організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку органічного виробництва АПК України. В публікації розглядається проблема екологоорієнтованого виробництва агропромислової продукції.

Ключові слова: органічне виробництво, екологізація, організаційно-економічний механізм, методи, екологічна безпека, АПК, ефективність.

Постановка проблеми. АПК України – важливий сектор національної економіки, який об'єднує різні види економічної діяльності щодо

виробництва сільськогосподарської продукції, продуктів харчування, а також доставки їх до кінцевого споживача.

Наслідки екологічних проблем, з якими стикається вітчизняний АПК дозволяють стверджувати, що екологічний фактор стає все більш домінуючим в сільськогосподарському виробництві.

Дослідження сучасних тенденцій та підходів до розвитку АПК розвинених країн дають підстави стверджувати, що питання виробництва, споживання і якості продукції є невід'ємними від поняття екологічності виробництва і екологічно безпечної продукції. Таким чином, проблема екологоорієнтованого виробництва агропромислової продукції має декілька аспектів: виробництво екологічно чистої продукції та перехід до більш раціонального природокористування та використання природно-ресурсного потенціалу агропродовольчого комплексу, впровадження нових екологічно безпечних технологій у виробництво, зменшення забруднення навколишнього середовища відходами виробництва.

Отже, потребують виділення нові екологічні імперативи, які мають стати основою реформування галузі. Підґрунтям екологічної політики розвитку вітчизняного сільського господарства повинно стати дотримання його екологічної безпеки на основі екологізації виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням розвитку аграрної сфери, а також основи управління АПК та забезпечення реалізації ідей сталого розвитку велику увагу приділяють провідні українські науковці: І.Александров, В.Артиш, В.Гончаров, Л.Гринів, Л.Купінець, В.Маєвський, О.Поважний, О.Прокопенко, П.Саблук, О.Скидан, С.Смерічевський, С.Харічков, М.Хвесик, Є.Хлобистов, О.Черніченко.

Незважаючи на те, що питання управління розвитком АПК, забезпечення екологічної безпеки українськими вченими розглядаються широко і всебічно, на цей час відсутні дослідження, які б були спрямовані на формування дієвих механізмів, форм реалізації заходів, ефективних стратегій

забезпечення екологічної безпеки АПК і враховували надбання світового досвіду.

Метою даного дослідження було науково-теоретичне обґрунтування доцільності впровадження організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку органічного виробництва АПК України.

Викладення основного матеріалу дослідження. Органічна продукція є результатом органічного виробництва – процесу, який забезпечує вирощування сільськогосподарської продукції, використовуючи лише біологічні ресурси та не завдаючи шкоду навколишньому середовищу.

Слід мати на увазі, що органічне агровиробництво відрізняється від виробництва продукції, яка не містить синтетичні домішки та системи ґрунтозахисного землеробства і базується на технологіях ретельного обробітку ґрунту без обертання скиби, але не виключає застосування генетично модифікованих організмів та синтетичних пестицидів. Аналогічно органічне агровиробництво суттєво відрізняється від так званої інтегрованої системи землеробства, що базується на інтегрованій системі боротьби зі шкідниками та хворобами, яка передбачає обмежене застосування речовин хімічного походження, з метою запобігання розмноженню паразитів, але не виключає використання синтетичних хімікатів [1].

Отже, впровадження сучасних технологій вирощування сільськогосподарських культур та розведення худоби згідно з принципами та вимогами органічного виробництва, при подальшому розвитку внутрішнього ринку в Україні в середньостроковій перспективі, здатне сприяти підвищенню конкурентоспроможності продукції, розвитку АПК, зростанню екологічного іміджу держави. Працюючи в умовах органічного виробництва, підприємствам, в процесі своєї діяльності, слід розглядати методи господарювання з точки зору їх можливого впливу не тільки на майбутній розвиток та прибутковість господарювання, а також на збереження довкілля.

Необхідно відзначити, що розвиток сектору органічного виробництва є можливим на основі формування організаційно-економічного механізму

забезпечення органічного виробництва, що являє собою сукупність організаційно-економічних методів і інструментів, які, ґрунтуючись на правових нормах, дозволяють державі і суб'єктам господарювання забезпечити розвиток органічного виробництва, розв'язати еколого-економічні протиріччя взаємодії суспільства й природи.

Структура організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку органічного виробництва АПК представлена на рис. 1.

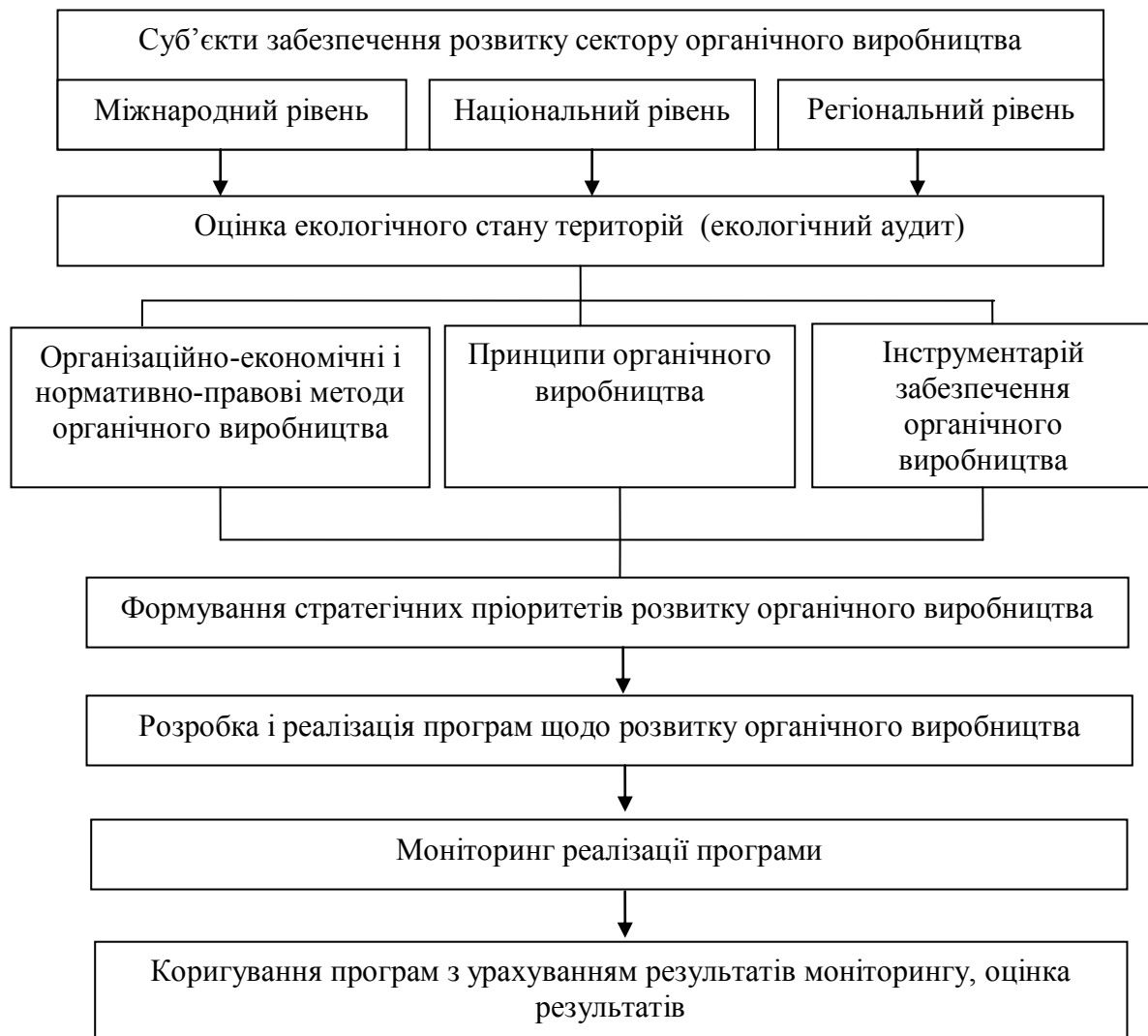

Рис. 1. Структура організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку органічного виробництва АПК

Необхідно зауважити, що для забезпечення розвитку органічного виробництва, сільськогосподарські землі повинні відповідати певним

вимогам щодо рівня їх забруднення шкідливими речовинами: пестицидами, важкими металами, радіонуклідами. В останнє десятиріччя значні площі родючих сільськогосподарських земель використовувалися без істотного застосування агрохімікатів і є можливості їх швидкого переведу на сертифіковане органічне виробництво. За результатами аналізу еколого-токсикологічного стану орних земель України, проведеного фахівцями Інституту агрохімії і ґрунтознавства УААН, були виділені зони, придатні для вирощування екологічно чистої продукції. Дослідження дозволили дійти наступних висновків:

антропогенне забруднення територій в Україні має не суцільний, а локальний характер;

в Україні є частка чистих земель, де рівень забрудненості значно нижчий в порівнянні з країнами Західної Європи. Так, виділено чотири невеликих регіони, де ґрунти не забруднені до небезпечних меж і є можливим вирощування екологічно чистої продукції на рівні найсуворіших світових стандартів.

Слід відмітити, що організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку органічного виробництва в цілому має комплексну природу й складається з ряду складових (рис. 2).

Рис. 2. Складові організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку органічного виробництва АПК

Необхідно зазначити, що важливим елементом в структурі організаційно-економічного механізму є методи забезпечення розвитку органічного виробництва.

Під методами забезпечення розвитку органічного виробництва слід розуміти систему способів, засобів та факторів досягнення певної мети - зростання конкурентоспроможності АПК на внутрішньому і зовнішньому ринках, підвищення агроекологічного іміджу країни і ефективності діяльності підприємств АПК; збалансований стан екосистеми; залучення додаткового обсягу інвестицій до системи АПК; екологізація виробництва; істотне зниження навантаження на довкілля; створення умов для досягнення продовольчо-екологічної безпеки і еколого-соціально-економічного розвитку сільських територій.

Вважаємо за доцільне розглянути ці методи в ракурсі складових організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку органічного виробництва АПК.

Механізм розвитку виробництва ґрунтується на наступних методах:

1. Метод ефективної організації процесу виробництва органічної продукції, який передбачає створення і використання ресурсного, технологічного, організаційного потенціалу підприємств АПК у виробництві органічної сировини і продовольства, залучення до сектору органічного виробництва кваліфікованих спеціалістів. Слід погодитись з думкою дослідників [2], які звертають увагу на потенціал фермерських господарств в розвитку органічного сільського господарства, зазначаючи той факт, що всі країни, які досягли перевиробництва сільськогосподарської продукції, організовують виробництво на основі фермерства. У зв'язку з цим необхідно наголосити на необхідності заходів з боку держави щодо сприяння розвитку таких господарств. Крім того, є доцільним розвиток спеціалізованої ринкової інфраструктури, яка сприятиме виробництву екологічно безпечної продукції і її реалізації. А саме: сертифікаційних, акредитаційних установ; консультаційних центрів; спеціалізованих торгівельних закладів.

2. Метод цільового планування і прогнозування органічного виробництва і збуту, який використовується для підвищення ефективності виробництва, недопущення надлишків товарних запасів і попередження незадовільного попиту. Його мета – досягнення рівноваги між рівнем виробництва органічної продукції та обсягами реального попиту.

Механізм конкуренції і ринкового ціноутворення ґрунтується на ряді методів. Основними з них є наступні:

1. Метод мотивації суб'єктів ринку, який спрямований на створення зацікавленої групи виробників і споживачів екологічно безпечної продукції шляхом зміни суспільної свідомості та виховання відповідального відношення до довкілля. Безумовно, мотивація цих груп є специфічною. Для виробників вона переважно економічна, яка полягає у наступному: перевищення виручки від реалізації (за рахунок значно вищої ціни) над сукупними витратами; відсутність економічних санкцій за забруднення навколишнього середовища [3]. Крім того, як зазначають науковці, доцільним є використання прогресивного оподаткування виробників, які при веденні сільського господарства застосовують різноманітні отрутохімікати, а також генетично модифіковані елементи [4]. За умов дотримання екологічно безпечних методів виробництва, є доцільним впровадження системи компенсацій і економічного стимулювання.

Мотивація споживачів органічної продукції поєднує наступні сподівання: здорове та екологічно безпечне харчування; відсутність генетично модифікованих організмів; гарантовано висока якість продуктів та їх свіжості. Така мотивація зумовлює готовність частини споживачів платити додаткову премію (10 – 50 % від звичайної ціни) за органічні продукти харчування і є стимулом для зростання попиту на них в світі.

2. Метод ефективного ціноутворення. Слід зазначити, що органічні продукти зазвичай дорожчі на 30 – 70 % за їх звичайні аналоги і це виступає значним обмеженням для подальшого розвитку цієї галузі АПК [5]. Механізм ціноутворення повинен забезпечувати: об'єктивний облік суспільно-

необхідних затрат праці та коштів на всіх етапах руху продукції, нормативів рентабельності, прибутку, основних фондів, оцінки кон'юнктури ринку; створення умов для конкуренції, при якій товаровиробники були б зацікавлені виробляти дешеву продукцію високої якості, а посередники-підприємці в переробних галузях і торгівлі – збільшувати розмір прибутку за рахунок зниження ціни товару.

Механізм державного регулювання й державної підтримки спрямований на досягнення стабільного економічного розвитку органічного виробництва.

Важливість механізму державного регулювання й державної підтримки, як складової організаційно-економічного механізму, пояснюється рядом причин. Основними з них є наступні:

нееластичність попиту на органічну продукцію;

сезонність виробництва продукції;

тривалість періоду, протягом якого окупаються витрати. Саме в цей період підприємства потребують фінансової підтримки, компенсуючи надалі витрати держави підвищенням податкових відрахувань за рахунок зростання ефективності виробництва;

радикальні й перетворюючі нововведення є капіталомісткими й вимагають концентрації значних ресурсів. Держава зацікавлена в таких інноваціях, тому що їхня реалізація призводить до переведення виробництва на якісно новий рівень;

зростання в умовах глобалізації впливу рівня державного регулювання і підтримки в розвинених країнах – конкурентах України на світовому аграрному ринку. Варто звернути увагу на те, що серйозним моментом в управлінні економікою є поєднання державного регулювання й самостійності підприємств різних форм власності. Відповідно методи державного регулювання і підтримки повинні здійснюватися таким чином, щоб не тільки не виключати ринкові регулятори (конкуренцію, механізми ціноутворення), але й взаємодіяти з ними.

Зупинимось на основних методах поєднання ринкового й державного регулювання. Не ставлячи задачі вичерпного аналізу всієї їхньої сукупності, представляється доцільним зробити акцент на характеристиці найбільш значних з них у контексті особливостей галузі:

1. Система контракування. Вона відіграє серйозну роль в сучасних умовах, тому що є формою взаємодії держави й підприємництва, в основу якої покладена реалізація державного замовлення на виробництво продукції в підприємницькому секторі економіки [6].

2. Матеріальна й фінансова державна підтримка підприємств галузі. Може здійснюватися у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій, податкових пільг, пільгового кредитування з метою підтримки органічного сектору вітчизняного АПК.

3. Змішане приватно-державне підприємництво. Основною метою змішаного приватно-державного підприємництва є, з одного боку, максимізація прибутку на вкладений капітал, з іншого боку – забезпечення макроекономічної стійкості національної економіки в цілому й агропромислового виробництва зокрема. Варто підкреслити, що дана форма взаємодії держави й підприємництва має неабияке значення для галузі, оскільки є джерелом залучення додаткових державних субсидій і дотацій, гарантованого постачання сировини, забезпечення збуту продукції.

4. Інвестиційна діяльність. Виступаючи засобом державної промислової політики, інвестиції, разом з тим, виступають засобом підвищення ефективності роботи галузі [7]. Отже, у наявності сприятливого інвестиційного клімату зацікавлена як держава, так і ринкові структури. Оздоровлення інвестиційного клімату припускає взаємодію державних структур і підприємств галузі в ряді напрямів. З боку держави заходи, які спрямовані на активізацію інвестиційного процесу, включають: створення сприятливого інвестиційного клімату для вітчизняних і іноземних інвесторів; формування податкової системи, сприятливої для інвестиційної діяльності господарюючих суб'єктів; залучення іноземного капіталу на тендерній

основі. На галузевому рівні шляхи залучення інвестицій включають: підвищення рентабельності підприємств; утворення галузевих і міжгалузевих фондів амортизації на основі економічно обґрунтованих нормативів амортизаційних відрахувань.

Висновки. Необхідно звернути увагу на забезпечення ефективності застосування окремих елементів організаційно-економічного механізму завдяки системі організаційно-правових заходів, які реалізуються через встановлення чітких стандартів на сільськогосподарську продукцію, контроль за її якістю, екологічний моніторинг та інформаційне забезпечення.

Отже, важливо врахувати, що комплексна діяльність, спрямована на реалізацію методів, завдяки певному інструментарію, дозволить підвищити ефективність органічного виробництва і досягти конкурентних переваг АПК України як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Список літератури:

1. Галяс А., Капштик М., Бакун Ю. Органічне агровиробництво: нові ринкові можливості та виклики для виробників зерна в Україні. Київ, 2008. – С.71
2. Саблук П., Месель-Веселяк В. Форми господарювання на селі (аналіз розвитку). Київ, 2008. – С.102
3. Прокопенко О. Екологізація інноваційної діяльності: мотиваційний підхід. Суми, 2008. – С.392
4. Зіновчук В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу. Київ, 2001. – С.380
5. Spencer, Tom Insight into organic education. In: International Innovation, 28 May 2010. Research Media, Bristol, UK, 2010
6. Жаліло Я. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави. Київ, 2009. – С.336
7. Долішній М. Проблеми оцінки соціально-економічних процесів. Київ, 2001. – С.271